

MADDE BAĞIMLILIĞI ÖNLEME PROGRAMININ ERGENLERİN ÖZ YETERLİK ALGISINA ETKİSİ

THE EFFECT of DRUG ADDICTION PREVENTION PROGRAM on SELF- EFFICACY of ADOLESCENTS

Serpil YILMAZ¹, Mualla YILMAZ², Asena SORVER³, Şeydanur ŞAHİN KARAGÖZ⁴, Veysel ABALI⁵

¹ Doç. Dr Mersin Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Mersin

² Prof. Dr, Mersin Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Mersin

³ Hemşire, Koç Üniversitesi Hastanesi, Hematoloji Servisi, İstanbul

⁴ Hemşire, İstanbul Eğitim Araştırma Hastanesi, Kan Merkezi, İstanbul

⁵ Hemşire, Nevşehir Devlet Hastanesi, 3. Basamak Genel Yoğun Bakım, İstanbul

Özet

Giriş: Ergenler madde bağımlılığı yönünden en riskli grupta yer almaktadır.

Amaç: Bu çalışma ergenlere uygulanan madde bağımlılığı önleme programının ergenlerin madde bağımlılığından korunmada öz-yeterliliğinin yükselmesinde etkisi olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Araştırma ön test son test kontrol grubu olmayan yarı deneysel bir çalışmadır. Örneklem grubunu 25.11.2019-27.12.2019 tarihleri arasında Türkiye'nin güneyinde bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri oluşturdu (n=153). Verilerin toplanmasında Anket Formu ve Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği kullanıldı. Biri 96 diğeri 100 katılımcıdan oluşan iki öğrenci grubuna ikişer oturumdan oluşan eğitimler düzenlendi. Verilerin analizinde Shapiro-Wilk testi, sayı, yüzde, ortalama ve Wilcoxon testi kullanıldı.

Bulgular: Yaş aralığı 14-18, yaş ortalaması 15.61±0.90 olan ergenlerin %66.7'si kızdır. Ergenlerin uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma puan ortalamaları 4.52±0.81'den 4.66±0.65'e; baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma puan ortalamaları 4.58±0.87'den 4.70±0.73'e; uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama puan ortalamaları 4.17±1.10'dan 4.34±0.96'ya; uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma puan ortalamaları 4.21±1.01'den 4.46±0.86'ya ve ölçek toplam puan ortalaması 101.89±18.12'den 105.45±14.87'ye yükselmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir artış bulundu.

Sonuç: Ergenlere madde bağımlılığından koruma programı kapsamında verilen eğitimin madde bağımlılığından korunmaya ilişkin öz-yeterliliklerini yükselttiği bulundu. Daha büyük örneklem gruplarında ergenleri madde bağımlılığından korunmaya yönelik eğitimlerin verilmesi, eğitimlerde drama ve bilgisayar destekli öğretim yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adölesan, Madde bağımlılığı, Hemşirelik, Öz-yeterlik

Abstract

Introduction: Adolescents are in the highest risk group in terms of substance addiction.

Aim: This study was conducted to evaluate whether the substance addiction prevention program applied to adolescents has an effect on increasing the self-efficacy of adolescents in preventing substance addiction.

Method: The research is a quasi-experimental study without a pre-test post-test control group. The sample group consisted of students from a Vocational and Technical Anatolian High School in the south of Turkey between 25.11.2019-27.12.2019 (n=153). Questionnaire Form and Substance Addiction Protection Self-Efficacy Scale for Adolescents were used to collect the data. Two-session training sessions were organized for two student groups, one with 96 and the other with 100 participants. Shapiro-Wilk test, number, percentage, mean and Wilcoxon test were used in the analysis of the data.

Results: Age range of adolescents was 14-18, mean age was 15.61±0.90, and 66.7% of them were girls. Adolescents' mean abstinence from drugs/stimulants ranged from 4.52±0.81 to 4.66±0.65; The mean scores of abstinence from drugs/stimulants under pressure ranged from 4.58±0.87 to 4.70±0.73; the mean score of seeking help for drugs/stimulants decreased from 4.17±1.10 to 4.34±0.96; The mean score of supporting a friend about drugs/stimulants ranged from 4.21±1.01 to 4.46±0.86, and the total mean score of the scale was 101.89±18.12 from 105.45±14.87' and a statistically significant increase was found.

Conclusion: It was found that the education given to adolescents within the scope of the substance addiction prevention program increased their self-efficacy regarding substance addiction prevention. In larger sample groups, it is recommended to provide trainings to protect adolescents from substance addiction, and to use drama and computer-assisted teaching methods in training.

Key words: Adolescent, Substance addiction, Nursing, Self-efficacy

ORCID ID: S.Y. 0000-0002-9259-9975; M.Y. 0000-0003-2685-4306; A.S. 0000-0002-2370-580X; Ş.Ş.K. 0000-0002-1278-643X; V.A. 0000-0001-9143-2981

Sorumlu Yazar: Serpil YILMAZ, Mersin Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Mersin/Türkiye **E-mail:** serpil33@mersin.edu.tr

Geliş tarihi/ Date of receipt: 31.01.2023

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 19.06.2023

GİRİŞ

Ergenlik dönemi, 11-12 yaşlarında başlayan 24 yaşına kadar devam eden, fizyolojik, zihinsel, psikolojik ve sosyal yönden önemli gelişme ve olgunlaşmanın olduğu, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Bu dönemdeki bedensel gelişim, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimin temelini oluşturmaktadır (1). Bu dönemde büyüme ve gelişme gösteren birey kimlik arayışı, bireyselleşme, hormonal ve duygusal değişiklikler gibi birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlardan biride madde bağımlılığıdır (2,3).

Ergenler madde bağımlılığı yönünden en riskli grupta yer almaktadır. Ergenlerin denetimsiz, yapılandırılmamış ve kalabalık ortamlarda sadece vakit geçirmek için gerçekleştirdikleri sosyal aktiviteler sırasında madde kullanımını yönünden risk altında oldukları bilinmektedir. İnternet kafeler, oyun salonları, müzik salonları, eğlence salonları, kahvehaneler bu ortamlar arasında sayılabilir (4). Ayrıca kentte yaşama, arkadaşlarla ya da sokakta yaşama, şiddet görme, anne babanın boşanmış ya da ayrı yaşıyor olması, arkadaş etkisi, ailede alkol ve madde kullanım öyküsünün bulunması risk faktörü olarak belirtilmektedir (5,6).

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2020 yılı raporuna göre, Dünyada uyuşturucu kullanıcı sayısı bir yılda 210 milyondan 269 milyona yükselmiş ve bir önceki yıla göre uyuşturucu kullanım yaygınlığı %12 artmıştır (7). Türkiye'de 2020 yılında yatarak tedavi gören hastalarda maddeyi ilk kullanım yaşı 15-24 yaş arası %65.4 ve 15 yaş altında ise %14 olarak bildirilmiştir (8). Diğer yaş dönemlerine göre lise öğrenimi gören ergenler arkadaş etkisi ve maddeye ulaşabilecekleri sosyal ortamların varlığı gibi nedenlerle madde kullanımını yönünden riskli grupta yer almaktadır. Bu nedenle madde kullanımında koruyucu önlemlerin alınması gerekmektedir. Öz yeterlilik de koruyucu faktörlerden biridir. Bu nedenle öz yeterlilik bağımlılığı önlemede

önemli bir değişken olarak ele alınmalıdır (6). Öz-yeterlik, bireyin kendine duyduğu güvendir ve zamanla, deneyimle gelişen bir inançtır. Gelecekte karşılaşabileceği güç durumların üstesinden gelmede ne derecede başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargı ve inancıdır. Öz-yeterlik inancı ergenlerin maddeye başlama ve sürdürme davranışları üzerinde etkilidir (9). Lise öğrencilerinde yapılan bir çalışmada psikolojik sağlamlık düzeyi, kendini ifade etme ve olumsuz akran ilişkileri karşısındaki becerilerin madde bağımlılığından korunmaya ilişkin özyeterlik algısı üzerinde olumlu etkisi olduğu bildirilmiştir (10). Madde bağımlılığının önlenmesinde riskli durumların bilinmesi ve ergenlerin bu konularda bilinçlendirilerek güçlendirilmesi son derece önemlidir (6).

Ergenlerde madde kullanımının önlenmesinde, madde bağımlılığından kaçınmaya ilişkin öz-yeterliklerinin oluşturulması büyük önem taşımaktadır (11). Bu nedenle ergenlerin duygusal ve sosyal yönden kendine güvenen, kendini ifade edebilen güçlü bireyler olması madde bağımlılığı yönünden öz-yeterliklerinin gelişimini olumlu destekleyecektir (12). Madde bağımlılığını önleme çalışmaları arkadaş grupları, ailelere, ergenlere yönelik olmalıdır. Ergenlerin kendilerine yönelik memnuniyet düzeyleri ve öz-yeterlikleri arttırılmalıdır. Bu amaçla ergenlere akran baskısı, madde kullanımını ilk defa nerede ve nasıl teklif edilir? bağımlılık döngüsü, bağımlılığın zararları ve hayır demek gibi konularda bilgiler verilmelidir (13). Madde bağımlılığını önleme çalışmaları multidisipliner olmalı ve birçok kurum ve kuruluş ile birlikte yapılmalıdır (14). Ergenlere yönelik bağımlılığı önleme müdahaleleri düzenlenebilir. Madde kullanımını sosyal ortamlar içerisinde öğrenilir, buralarda ulaşılabilir ve kullanım kültürü pekiştirilmiş olur. Ergenlere yönelik düzenlenecek projelerle madde bağımlılığının önlenmesi sağlanabilir (15).

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı ve YEŞİLAY aracılığıyla yapılan madde bağımlılığı önleme programları düzenlenmektedir (16). Literatürde ergenlerde yapılmış sınırlı sayıda madde bağımlılığını önleme çalışması olduğu söylenebilir (9,11,17). Bu araştırma ergenlere uygulanan madde bağımlılığı önleme programının ergenlerin madde bağımlılığından korunmada öz-yeterliğinin yükselmesinde etkisi olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri;

H₀: Madde Bağımlılığı Önleme Programı ergenlerin öz-yeterlik algısı üzerinde etkili değildir.

H₁: Madde Bağımlılığı Önleme Programı ergenlerin öz-yeterlik algısı üzerinde etkilidir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın türü

Araştırma ön test son test kontrol grubu olmayan yarı deneysel bir çalışmadır.

Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini 25.11.2019-27.12.2019 tarihleri arasında Türkiye'nin güneyinde bir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin tamamı oluşturdu (N=268). Çalışmanın örnekleminin belirlenmesinde herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmayıp dahil edilme kriterlerini karşılayan öğrencilerin tamamı örnekleme oluşturdu (Tablo 1). Öğrencilerin 46'sı araştırmanın yapıldığı tarihlerde mazeretleri nedeniyle okula devam etmeme, 26 öğrenci ve ailesi çalışmaya katılma onayı vermeme ve 43 öğrenci araştırmayı yarıda bırakma gibi nedenlerle örnekleme dâhil edilemedi. Örneklem grubu 153 öğrenciden oluştu (Şekil 1).

Veri toplama formları

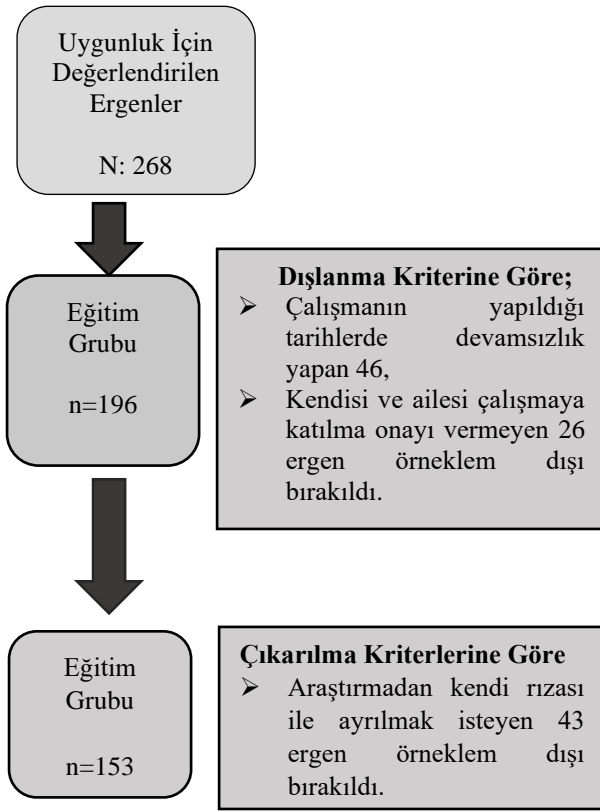
Anket formu: Form, sosyo demografik özellikleri kapsayan toplam 3 sorudan oluştu ve araştırmacılar tarafından hazırlandı.

Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği: Ölçek Eker, Akkuş ve Kapısız (2013) tarafından

geliştirilmiş bir öz-bildirim ölçeğidir. Lise öğrencilerinin madde bağımlılığından korunma konusunda kendi yeterliklerini değerlendirebilecekleri bir ölçektir. Dört alt boyuttan ve 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçek alt boyutları: A (Uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma), B (Baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma), C (Uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama), D (Uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma)'dır. Sorulardan biri kontrol sorusudur. Ölçek 5'li likert tipindedir. Yanıtlar 1: "hiç emin değilim" ile 5: "son derece eminim" arasında değerlendirilir. Ölçekte sadece kontrol sorusu ters uçlu olarak puanlanır. Ölçekten en az 23 ve en fazla 115 puan alınabilir. Ölçek toplam puanı arttıkça ergenin madde bağımlılığından korunmada öz-yeterliğinin arttığı anlamına gelmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.81 ve alt boyutlar için 0.45-0.87 arasında bildirilmiştir (18). Bu çalışmada Cronbach alfa katsayısı 0.94 ve alt boyutlar için 0.71-0.93 arasında bulundu.

Araştırmaya dahil edilme/dışlanma/çıkartılma kriterleri

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri	Araştırmadan Dışlanma Kriterleri	Araştırma Sırasında Örneklemden Çıkarılma Kriterleri
<ul style="list-style-type: none">➤ Psikoaktif madde bağımlısı olmayan,➤ Görme, işitme ve zihinsel engelli olmayan,➤ Araştırmaya katılmaya gönüllü,➤ Ebeveyni araştırmaya katılmasına izin veren ergenler.	<ul style="list-style-type: none">➤ Çalışmanın yapıldığı tarihlerde devamsızlık yapan,➤ Kendisi ve ailesi çalışmaya katılma onayı vermeyen ergenler.	<ul style="list-style-type: none">➤ Araştırmadan kendi rızası ile ayrılmak isteyen ergenler.

Şekil 1. Araştırmanın Örneklemine İlişkin Akış Diyagramı

Araştırmanın uygulaması

Madde bağımlılığı önleme programı üç aşamadan oluştu.

I. Aşama: Okul yöneticileri ile tanışıldı, çalışmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verildi. Öğrencilere çalışmanın amaç ve kapsamı açıklandı. Bilgilendirilmiş gönüllü olur formu aile ve genç tarafından imzalandı. Gönüllü formları araştırmacılar tarafından toplandıktan sonra ön test (Anket formu ve Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği) uygulanmıştır.

II. Aşama: Biri 96 diğeri 100 katılımcıdan oluşan iki öğrenci grubuna ikişer oturumdan oluşan eğitimler düzenlendi. Eğitimler okulun konferans salonunda araştırma ekibinde yer alan psikiyatri hemşireliği alanında iki öğretim üyesi tarafından verildi. Birinci oturumda, madde bağımlılığı, bir kişinin ne zaman bağımlı sayıldığı, madde bağımlılığının insan bedeni üzerindeki etkileri, bağımlılık sürecinin

nasıl ilerlediği, riskli durumlardan kurtulmak için yapılabilecekler ve hayır diyebilme konularını kapsayan 70 dakikalık bir eğitim verildi. Eğitim, 30 dakika bilgi verme, 20 dakika rol play, 10 dakika video izleme ve 10 dakika soru cevap yöntemleri ile gerçekleştirildi. Rol play, araştırmacı ve iki öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Eğitimin sonunda 32 sayfadan oluşan bir bilgilendirme kitapçığı verildi.

III. Aşama: Eğitimden bir hafta sonra ikinci oturumda eğitim konuları tekrar edildi. Kitapçıkta yer alan bilgiler soru-cevap yöntemi ile tartışıldı. Konu tekrarı ve soru-cevap 30-35 dakika kadar sürdü. Son test (Anket formu ve Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği) uygulandı.

Araştırmanın etik boyutu

Araştırmaya başlamadan önce etik kurul onayı (tarih:10.07.2019, sayı:287) ve kurum izni alındı. Araştırmaya katılan öğrenci ve ailelere araştırmanın amacı ve katılımın gönüllülük ilkesine dayalı olduğuna dair bilgi verildi ve yazılı onamları alındı.

Verilerin değerlendirilmesi

Çalışmadan elde edilen veriler SPSS 20.0 Demo sürümü istatistik programıyla analiz edildi. Verilerin değerlendirilmesinde *Shapiro-Wilk* testi ile normallik dağılımına bakıldı. Veriler normal dağılım göstermedi. Sayı, yüze, ortalama ve Wilcoxon testi kullanılmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında, $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi.

BULGULAR

Yaş aralığı 14-18, yaş ortalaması 15.61 ± 0.90 olan ergenlerin %66.7'si kızdır. Ergenlerin, %36.6'sı 9. Sınıf öğrencisidir (Tablo 1).

Ergenlerin madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeği alt boyut ve toplam puan ortalamaları eğitim sonrası yükselmiştir (Tablo 2).

Ergenlerin eğitimi sonrası ölçek A, C, D alt boyutu ve ölçek toplam puanlarında eğitim öncesine göre anlamlı bir artış bulunmuştur ($p < 0.05$, $p < 0.01$, $p < 0.001$) (Tablo 3).

Tablo 1. Ergenlerin sosyodemografik özelliklerinin dağılımı

	Min-Max	$\bar{X} \pm SS^*$
Yaş	14-18	15.61±0,90
	n	%
Cinsiyet		
Kız	102	66.7
Erkek	51	33.3
Sınıf		
9	56	36.6
10	53	34.6
11	37	24.2
12	7	4.6

* $\bar{X} \pm SS$, Ortalama±standart sapma

Tablo 2. Eğitim öncesi ve sonrası madde bağımlılığında korunma öz-yeterlik puanları

		Min-Max	$\bar{X} \pm SS^*$	Min-Max
A	Öntest	1-5	4.52±0.81	1.33-5
	Sontest		4.66±0.65	1.33-5
B	Öntest	1-5	4.58±0.87	1-5
	Sontest		4.70±0.73	1-5
C	Öntest	1-5	4.17±1.10	1-5
	Sontest		4.34±0.96	1-5
D	Öntest	1-5	4.21±1.01	1-5
	Sontest		4.46±0.86	1-5
Ölçek Toplam Puanı	Öntest	23-165	101.89±18.12	27-115
	Sontest		105.45±14.87	27-115

* $\bar{X} \pm SS$, Ortalama±standart sapma

Tablo 3. Ergenlerin eğitim öncesi ve sonrası madde bağımlılığında korunma öz-yeterlik puanlarının karşılaştırılması

	Öntest $\bar{X} \pm SS^*$	Sontest $\bar{X} \pm SS^*$	Anlamlılık**
A	4.52±0.81	4.66±0.65	Z=-2.812 p=0.005
B	4.58±0.87	4.70±0.73	Z=-1.647 p=0.1
C	4.17±1.10	4.34±0.96	Z=-2.433 p=0.015
D	4.21±1.01	4.46±0.86	Z=-3.199 p=0.001
Ölçek Toplam Puanı	101.89±18.12	105.45±14.87	Z=-4.059 p<0.001

* $\bar{X} \pm SS$, Ortalama±standart sapma, **Wilcoxon testi,

A: Uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, B: Baskı altında iken uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, C:Uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda yardım arama, D: Uyuşturucu/uyarıcı maddeler konusunda arkadaşına destek olma

TARTIŞMA

Bu çalışmada ergenlere uygulanan madde bağımlılığı önleme programı sonrası ergenlerin madde bağımlılığında korunma öz-yeterlilik puan ortalamaları öncesine göre anlamlı olarak arttığı belirlenmiştir. Ergenlere verilen eğitimin ergenlerin madde bağımlılığında korunmada öz-yeterliliklerini yükselttiği söylenebilir. Bu sonuç “Madde Bağımlılığı Önleme Programı ergenlerin madde bağımlılığında korunmaya ilişkin öz-yeterlilik algısı üzerinde etkilidir” hipotezini doğrulamaktadır.

Aktan ve ark. (19) tarafından yapılan bir çalışmada ortaokulda eğitim gören gençlere uygulanan bağımlılıkla mücadele programı sonrasında öğrencilerde bilgi ve farkındalık düzeylerinde olumlu artış olduğu ve bu programın madde kullanımını önlemede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siyez ve Palabıyık (20) tarafından yapılan bir çalışmada ise, lise öğrencilerine hayır diyebilme becerisinin kazandırılması ve bağımlılıklarla ilgili yanlış inanışlar gibi konuları içeren altmışar dakikalık 13 oturumdan oluşan madde bağımlılığını önleme eğitim programı uygulanmıştır. Eğitimi alan grubun eğitim sonrasında madde bağımlılığında ilgili bilgi düzeyleri ve hayır diyebilme beceri puan ortalamalarında artış olduğu görülmüştür.

Froeschle (21) tarafından ergenlik dönemindeki kızlara madde bağımlılığını engelleme programı uygulanmış ve sonuçları incelenmiştir. Hazırlanan grup danışmanlığı programının 8. sınıfta öğrenim gören kız öğrencilerin, madde kullanımı, madde kullanımına ilişkin tutumları ve sonuçlarına ilişkin bilgi düzeyleri, öz güvenleri, ders notları, sınıf ve evdeki davranışlarına etkisi değerlendirilmiştir. Eğitim sonrası deney grubunda madde kullanımında azalma, bağımlılık yapan maddelere yönelik daha olumsuz bir tutum geliştirme ve bilgi düzeylerinde artma olduğu belirlenmiştir. Bizim çalışmamızın sonucunda olduğu gibi yukarıda belirtilen çalışma sonuçları genel

olarak incelendiğinde ergenleri madde bağımlılığında korumaya yönelik eğitim, mücadele, koruma gibi tüm programların madde kullanımını önlemede olumlu etkisi olduğu görülmektedir. El Sayed ve ark. (22) çalışmasında uyuşturucu kullanımının önlenmesi için yaşam becerileri müdahalesinin, 14-17 yaş arası öğrencilerin sosyal öz-yeterliliğini artırmada etkili olduğu bulunmuştur.

Ergen Madde Bağımlılığının Sosyal Ekoloji Modeli'nin lise öğrencilerinde öz-yeterlilik, okula bağlılık, aile ve okul ikliminde olumlu etkileri saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ergenlere madde bağımlılığında koruma programı kapsamında verilen eğitimin madde bağımlılığında korunmaya ilişkin öz-yeterliliklerini yükselttiği bulunmuştur. İki oturum halinde verilen eğitimin, ergenlerin interaktif olarak katılım gösterme imkânı buldukları, rol play, video gösterimi, anlatım, soru cevap teknikleri ve eğitim kitapçığı verilerek gerçekleştirilmesi, yapılması planlanan benzer çalışmalara ilham verebilir. Okullarda bu programların kurumsal düzeyde standart biçimde yerleştirilmesi ve rutin olarak uygulanabilmesi gerekmektedir. Daha büyük örneklem gruplarında ergenleri madde bağımlılığında korunmaya yönelik eğitimlerin verilmesi, eğitimlerde drama ve bilgisayar destekli öğretim yöntemlerinin kullanılması önerilebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın örneklemini tek bir lise ile sınırlıdır. Araştırma sonuçları araştırmanın yürütüldüğü okul ve öğrencilere genellenebilir.

Ek Bilgi

Bu çalışma 19. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi'nde, 3-4 Haziran 2021'de sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Teşekkür

Çalışmaya katılan öğrencilere teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek

Finansal destek alınmamıştır.

Yazar Katkıları

Çalışma Fikri-SY, MY; Denetleme-SY, MY; Veri toplanması ve/veya işlemesi-SY, MY, AS, ŞŞK, VA; Analiz ve/veya yorum-SY, MY, AS, ŞŞK, VA; Literatür taraması ve yazım-SY, MY, AS, ŞŞK, VA; Onay-SY, MY.

KAYNAKLAR

1. Yiğit R. Çocukluk dönemlerinde büyüme ve gelişme. Adana: Çukurova Nobel Tıp; 2020.
2. Çavuşoğlu H. Çocuk sağlığı hemşireliği. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık; 2019 p.106.
3. Şahin Ş, Özçelik ÇÇ. Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi 2016;5(1):42-49.
4. Avcı D, Tarı Selçuk K, Doğan S. Çıraklık eğitimine devam eden ergenlerde madde kullanım sıklığı, öfke düzeyi-öfke ifade tarzı ve bağımlılık şiddeti ilişkisi. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi 2017; 8(1):1-8. Doi: 10.14744/phd.2017.50479
5. Erükücü Akbaş G, Mutlu E. Madde bağımlılığı tedavisi gören kişilerin bağımlılık ve tedavi deneyimleri. Toplum ve Sosyal Hizmet 2016; 27(1):101-122.
6. Öztürk YE, Kırılıoğlu M, Kıracı R. Alkol ve madde bağımlılığında risk faktörleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi 2015;18(2):97-118.
7. World Drug Report. United Nations publication: Sales No. E.20.XI.6); 2020.
8. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Türkiye uyuşturucu raporu eğilimler ve gelişmeler. Ankara: EGM Yayın Katalog No: 752; 2022.

9. Akkuş D, Eker F, Karaca A, Kapısız Ö, Açıkgöz F. Lise gençlerinde akran eğitimi programı madde bağımlılığını önlemede etkili bir model olabilir mi? *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 2016; 7(1):34-42. Doi: 10.5505/phd.2016.59489.
10. Tilim E, Murat M. Ergenlerde madde bağımlılığından korunmaya ilişkin özyeterlilik ile akran baskısı, kendini ifade edebilme becerisi ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 2019; 14(20):931-955. DOI: 10.26466/opus.608229.
11. Albayrak S, Balci S. The prevention of drug abuse in young adults. *Journal for Training and Research in Nursing* 2014;2:30-37.
12. Koç H, Bursal M. Öz yeterlilik: bir kavram analizi *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2016;11(19): 63-80.
13. Erdamar G, Kurupınar A. Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın İli örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2014; 16(2):65-84.
14. Oğuz F, Öğretir Çelik AD. Ergenlerde algılanan anne baba tutumu ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2018; 11(58):535-543.
15. Ünlü A, Evcin U. 2008 ve 2010 Yılları arasında İstanbul Bağcılar ilçesinde gençler arasında madde kullanım yaygınlığı, risk ve koruma faktörlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2014; 14:127-140.
16. T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Türkiye uyuşturucu raporu eğilimler ve gelişmeler. Ankara: EGM Yayın Katalog No: 736: 2021.
17. Park CL, Russell BS, Fendrich M. Mind-body approaches to prevention and intervention for alcohol and other drug use/abuse in young adults. *Medicines* 2018;5(3): 64-74. doi:10.3390/medicines5030064
18. Eker F, Akkuş D, Kapısız Ö. Ergenler için madde bağımlılığından korunma öz-yeterlilik ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik değerlendirilmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi - Journal of Psychiatric Nursing* 2013; 4(1):7-12. Doi: 10.5505/phd.2013.74936.
19. Aktan, O., Yılmaz, M. & Yılmaz, M. Ortaokullarda uygulanan bağımlılıkla mücadele programının etkililiğinin değerlendirilmesine yönelik yönetici, öğretmen ve veli görüşleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions* 2018; 5(4):637-664. Doi: <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.4.0041>
20. Siyez D, Palabıyık A. Günebakan madde bağımlılığını önleme eğitim programının lise öğrencilerinin madde kullanım sıklığı, uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi düzeyleri ve yanlış inanışları ile madde reddetme becerileri üzerindeki etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2009; 8(28):56-67.
21. Froeschle J. The efficacy of a drug prevention/intervention program on adolescent girls. Texas A & M University-Corpus Christi Texas, United States Ph.D. Thesis. 2005.
22. El Sayed HAE, El Sattar Ali RA, Ahmed FM, Mohy HF. The effect of life skills intervention on social self efficacy for prevention of drug abuse among young adolescent students at benha city. *Am J Nurs* 2019; 8(5):263-273. Doi: 10.11648/j.ajns.20190805.19.